

VIII. Milostný dopis

VIII.1 Láska s věrú i se vší ctností

- a) Píseň je zapsána v T2, fol. 140^v – 141^v, za posledním veršem čteme dodatek: *Finis epistole.*

Transkripce podle Kopeckého.

- b) Píseň se celkově skládá ze strof se sdruženým rýmem o čtyřech osmislabičných verších a má toto schéma: 8a/8a/8b/8b. Jednotlivé strofy však vykazují nepravidelnosti jako např. verše o osmi, deseti, někdy až jedenácti slabikách. Asonance nacházíme ve verších IX,3–4 (milé-lstivé) a XVI,1–2 (milá-živa). Z celkového počtu dvaceti strof jsou strofa X (5 veršů) a strofa XI (6 veršů) delší, což svědčí o tom, že se zde části melodie při hudební realizaci opakovaly (jako např. verš 5 ve strofě X) a vyjadřovaly zvýšené emoce.

- c) III,1 a 3–4: Figura etymologica výrazů *přejít, přieti, pří.*

IV,1–2 toto dvojverší existuje také jako gnómický text ve dvou dalších, téměř doslovně shodných variantách v T1, fol. 168^v a v T2, fol. 152^v (viz. gnómu č. 29).

VIII,3 *pán*: milovaná žena je zde tak jako i v jiných písních oslokována výrazem „pán“.

XV,2 *rozji* (novočesky rohy): pravděpodobně symbol rozladěnosti a neustálého čekání trpělivého a vytrvalého věrného milovníka.

S. Stanovská

- d) Píseň zastupuje nepříliš početnou skupinu textů žánru „lyrický dopis“. Forma, která byla zvolena, svědčí o jistém uměleckém zpracování a nárocích anonymního autora: Dopis se ve středověku řadí k vysoce literárně propracovaným žánrům, které předpokládají vzdělání autora, znalost písma i znalost a dodržování jasně daných žánrových předpisů, co se týče výstavby a rétoriky dopisu. Tato literární úroveň se odráží i v našem textu, jehož struktura je na rozdíl od jiných písní korpusu jasně dána a precizně promyšlena.

Žánr dopisu středověk přejímá z antiky. Je obecně a dobře známý, užívaný a má mnoho forem. Obecně je nutné rozlišovat dopisy skutečné od dopisů fiktivních, které sloužily jako vzory a byly sbírány a opisovány ve sbornících, zakládaných k tomuto účelu. Milostné dopisy, které se dochovaly, se řadí k druhému typu a jejich počet se zvyšuje ve vrcholném středověku. Kromě antických vzorů, což byly především Ovidiovy „*Listy Heroin*“ jsou to i vzory další, především korespondence Abaelarda a Heloisy, která je z větší části pravděpodobně fingovaná. V souvislosti se středohornoněmeckou lyrikou zdůrazněme především tzv. *Dopisy z Tegernsee*, což je sbírka, která byla koncipována mezi léty 1178 až 1186. Zde se v závěru jednoho z fiktivních dopisů nalézá známá německá raná milostná píseň *Dû bist mîn, ich bin dîn* (MF I.VIII). Milostné dopisy jsou neustále zmiňovány také v románu psaném v němčině, např. v Románu o Aeneovi

„Eneit“ středohornoněmeckého básníka a minnesängera Heinricha z Veldeke (dopis Lavinie Aeneovi). V díle „Reinfried von Braunschweig“) píše titulnímu hrdinovi manželka dlouhý dopis, jehož předlohou jsou Ovidiovy „Listy Heroin“ – je to konkrétní příklad vlivu antického dopisu jako literární formy, který ve středověkém písemnictví převládal. I známý pozdně středověký básník německého jazykového prostoru Ulrich z Liechtensteinu komunikuje se svou vyvolenou pomocí dopisů. (Základní informace k žánru viz. Brief, Briefliteratur, Briefsammlungen, v : Lexikon des Mittelalters, díl II, sloupec 648–682.)

Také v díle významného autora lyrických světských i duchovních písní 14. století zvaného „Mnich salcburský“ nacházíme dva dopisy ve formě písně (W7 a W19). Oba texty se řídí žánrovými konvencemi jako je např. rozsáhlá pozdravná formule na počátku textu, přání zdraví a štěstí, datum a podpis na konci, v tomto případě 1392 a 1387 (srovnej k tomu edici Märze, 1999, s. 390 a s. 417 a následující).

Nedá se sice předpokládat, že by tyto písně naši píseň přímo ovlivnily, i když „Mnich salcburský“ tvořil v okruhu umělců soustředěných kolem salcburského arcibiskupa Pilgrima II z Pucheimu, který pěstoval četné kontakty s pražským dvorem. Oba dopisy „Mnicha salcburského“ i náš český dopis však můžeme považovat za plody sílící humanistické epistolární kultury. Připomeňme v této souvislosti také četná německá naučení o lásce ve formě dopisů ve 14. a 15. století (výčet je u Brandise, 1968, s. 62 a násl.). Český text sice zvláště na konci nespňuje všechna kritéria žánru, chybí datum a podpis, ale zato zde nacházíme jakousi „průvodní“ strofu XX coby text, kterým se pisatel obrací k veřejnosti ve formě Post skripta a který by mohl být součástí skutečného dopisu.

Náš lyrický dopis se řídí pětidílnou základní strukturou antického i středověkého dopisu: Na počátku nacházíme *salutatio* (pozdrav, strofa I) a *captatio benevolentiae* (slib milostné služby, strofy II a III). Následuje hlavní část dopisu, *narratio*, které se dá rozdělit na dvě části: první, která naznačuje nejdůležitější témata – slib věrné lásky, chválu adresátky, utrpení z lásky kvůli odloučení, přání zdraví a štěstí (strofy IV – XI) a druhá, která je zmnožuje a upřesňuje (především milovníkova vzpomínka na šťastné posezení s milovanou ženou, strofy XII–XVII). Dále následuje *petitio*, kdy milovník milované ženě vyprošuje u Boha štěstí a zdraví a jeho prosba k milované ženě o odpověď (strofy XVII–XIX), která přechází v *conclusio*, k závěru dopisu s průvodní strofou (strofy XIX a XX).

Ve strofě I je nejprve milovník zdraví svou milovanou, již slibuje věrnou a čestnou lásku. Tím je dáno i základní téma textu: vyznává jí lásku a věrnost.

Ve strofách II a III milovník ženě slibuje milostnou službu, která má trvat až do jeho smrti.

Strofy IV a V vyúsťují v požadavek milovníka vůči milované ženě. Je jí oddán, což vyžaduje její odpovídající reakci.

Motivy chvály ženy ve strofě VI (markantní a přitom tradiční je v tomto ohledu topos nadsázky) přecházejí v nárek milovníka nad tím, že pár nemůže

být spolu. Tím se konkretizuje situace, v níž je dopis psán a která je doplněna varováním před pomluvou. Jejimi strůjci jsou – dle pozdně středověké lyriky – nepřátelé mileneckého páru. Přáním zdraví a štěstí milované ženě (strofa X) a dalším příslibem věrnosti (strofa XI) je první část *narratia* uzavřena. V jeho závěru je užitá metafora srdce jakožto příbytku pro milovanou ženu, což je obraz v milostné lyrice rozšířený. Jeho doklady nacházíme již v raném dvorském minnesangu, např. u Friedricha z Hausen (MF I.3, další příklady u Schweikleho, 1989, s. 199).

Druhá část hlavního textu doplňuje náрек nad rozloučením páru ve strofě VII a je uvozena vzpomínkou na dřívější šťastná setkání a rozhovor (strofa XII, XIII). S touto situací ostře kontrastuje nynější bezútěšný život v odloučení (strofy XIV a XV). Těžko vysvětlitelný je motiv rohů, které mají milovníkovi narůst, protože nemůže být se svou vyvolenou. Zde se v písni objevuje satiričtější podtón, který možná poukazuje na to, že by milovaná žena mohla být milovníkovi nevěrná.

V tomto smyslu by se dala chápat i následná prosba milovníka vůči milované ženě, aby k němu nechovala nedůvěru, což by mohla být projekce jeho myšlenek a obav. Ať už je to jakkoliv, milovaná žena má k milovníkovi pronést slova útěchy a prokázat mu svou přízeň, kterou si milovník exkluzivně vyhraduje pro sebe. (strofy XVI, XVII).

Ve strofách XVII a XVIII milovník prosí Boha, aby jí byl až do smrti milostivý. Text přechází ke svému závěru. Jako obvykle v dopise pisatel prosí o brzkou odpověď. Dopis je podepsán ústředním slovem textu: *Tvůj věrný služebník*.

V poslední strofě, jistém Post skriptu, vyjadřuje pisatel přání, aby se dopis dostal do správných rukou. Zmínka o tom, že není pisatelovou vinou, pokud se tak nestane, je jistě ironická: píseň, i když je vydávána za text osobního charakteru, je samozřejmě určena pro veřejnost. Závěrečná „průvodní strofa“ také jistým způsobem pokračuje v tradici „průvodní strofy“ provensálské lyriky. Dává písni jasnou dedikaci na cestu k adresátce a obohacuje tak žánr lyrické písně o epistolární prvek.

Závěrem musíme podotknout, že náš milostný dopis nepracuje s prvky, příznačnými pro žánr dopisu, ale většinou s milostně-lyrickými tématy, motivy a obrazy. Strukturně však odpovídá formě dopisu a je ve své dikci logicky a promyšleně propracován.

M. Kern